Romanoslavica XLV

NOTE ETIMOLOGICE

Tiberiu PLETER

Nămet(e)

Într-o lucrare lexicografică apărută cu doi ani în urmă, Sorin Paliga[1] include apelativul *nămet(e)* din dacoromână în clasa cuvintelor aparţinând fondului lexical autohton (traco-dac), considerându-l un derivat substantival străvechi, preindo-european, provenit de la o rădăcină adjectivală **am*-, reconstituită de domnia-sa, căreia îi atribuie semnificaţia 'alb', 'strălucitor' ('white, bright'; vezi în lexicon s.v. *omăt*, p. 146). După părerea noastră, interpretarea oferită de autor nu poate fi acceptată din câteva motive. Primul ar fi acela că nici fonetic, nici semantic **am*- nu se potriveşte cu apelativul românesc în discuţie (*năm-*<*am-*?). Al doilea motiv constă în faptul că, în principiu, un radical adjectival, fie el şi străvechi – care nu deţine statutul de semn lingvistic propriu-zis, ci doar pe acela de element segmental al semnului, de morfem constitutiv al unui adjectiv – nu poate forma singur baza de derivare a unui substantiv, adică a unei entităţi lexicale posedând însuşirea de semn. Al treilea motiv de neacceptare a interpretării autorului rezidă în faptul că domnia-sa nu ne spune nimic cu privire la statutul morfematic al secvenţei fonetice finale *-et(e)* a cuvântului românesc în discuţie, la raportul în care aceasta se află cu radicalul adjectival, ridicat la rangul de etimon pentru întreg lexemul românesc.

În realitate, apelativul *nămet(e)*, cu semnificaţia 'morman de zăpadă, troian' nu reprezintă câtuşi de puţin un neaoşism, ci este un împrumut lexical din slava meridională, asupra căruia a atras atenţia încă mai demult Gheorghe Mihăilă[2]. Slavistul român evidenţiază existenţa atât în bulgară, cât şi în sârbă şi croată a substantivului cu fonetism şi sens identice cu cele ale apelativului românesc: bg. *намет,* sb, cr. *namet*, întemeindu-şi afirmaţiile pe cercetarea unor surse lexicografice fundamentale pentru

[1] *Etymological Lexicon of the Indigenous (Thracian) Elements in Romanian,* Bucureşti, Editura Fundaţiei Evenimentul, 2006: *nămet* (p. 142) şi *omăt* (p. 146).

[2] Vezi *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română. Studiu lexico-semantic,* Bucureşti, Ed. Academiei, 1960, p. 104; vezi, de asemenea, de acelaşi autor, *Studii de lexicologie şi istorie a lingvisticii româneşti,* Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1973, pp. 52, 76.

BDD-A24225 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:50 UTC)

cunoaşterea împrumuturilor lexicale sud-slave din dacoromână[1], neluate în seamă de S. Paliga. În lucrarea sa, G. Mihăilă remarcă faptul că şi în alte arii lingvistice slave este întâlnit cuvântul, de pildă în limba rusă, ca termen dialectal (*намёт* 'troian de zăpadă'), iar cu sens modificat în limbile ucraineană (*намет*) şi polonă (*namiot*)[2]. La comentariul lui G. Mihăilă ar mai fi de adăugat faptul că apelativul se întâlneşte şi în slovenă, sub forma *namèt*,*-éta* (s.m.), fiind însă rar întrebuinţat. La articolul respectiv din dicţionarul explicativ al Academiei Slovene, pentru ilustrarea înţelesului cuvântului este citată sintagma *visoki snežni nameti* 'nămeţi înalţi de zăpadă'[3]. Cuvântul nu este necunoscut nici limbii cehe literare, în care apare sub forma *námět* (sg. G. *-měte*, s.m.), cu sensul de 'nămete de zăpadă', fiind consemnat ca atare în dicţionarul Academiei Cehoslovace de Ştiinţe şi explicat prin sinonimele *závěj* şi *návěj*. Autorii dicţionarului citează sintagma *sněhové námětě* 'nămeţi de zăpadă', aflătoare într-o scriere a prozatoarei clasice cehe din secolul al XIX-lea, Karolina Světlá[4]. În limba slovacă lipseşte postverbalul **námet* al verbului *namiast'* 'a îngrămădi prin măturare' (*metením nahromadit'*), în locul său fiind utilizat apelativul *návej* – derivat regresiv al verbului *naviat'* (pf.) 'a sufla troienind zăpada (despre vânt)': *návej snehu* 'troian, morman de zăpadă'. Înţelesul verbului *namiast'* este explicat prin sinonimele *naviat', nafúkat'*[5].

În încheierea comentariului nostru, se cuvine precizat faptul că la baza postverbalului sl. com. **nametь* 'nămete, troian' – existent, cum s-a văzut mai înainte, în slava meridională şi în cehă, în forme fonetic apropiate – a stat verbul perfectiv sl. com. **namesti, *nameto* 'a ninge viscolit, aglomerând zăpada într-un loc'. Acest verb conţine prefixul **na-,* al cărui specific era şi acela de a reda ideea de îngrămădire, de aglomerare, de aşezare în morman (cf. pentru sens verbele de aspect perfectiv din ceha contemporană *nahromadit* 'a îngrămădi, a aduna la un loc grămadă', *naložit* 'a încărca, a pune unul peste altul', *nanosit* 'a depune strat peste strat', *navršit* 'a aduna în morman' ş.a.). Verbul imperfectiv neprefixat de la care acesta s-a format, sl. com. **mecti, *meto*,

[1] Între acestea, pentru bulgară figurând Naiden Gherov, *Речник на българския език с тълкуване речите на български и на руски*, III (Л-О), Sofia 1899, p. 40, iar pentru sârbă şi croată, Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti, *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, VII, Zagreb, 1901-1910, s.v. *namèsti* şi *námet* (s.m.), p. 433. Vezi, de asemenea, Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, II (k-poni), Zagreb, Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti, 1972, s.v. *mèsti*, p. 410 şi urm., *námet*, p. 411.

[2] În dicţionarul explicativ al limbii polone, realizat de I. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, *Słownik języka polskiego,* III (N-Ó), Varşovia, nesemnalat de G. Mihăilă, sv. *namiot* (p. 101) apare explicaţia 'grămadă de vreascuri, de pietre şi de lemne pe vechile vetre de foc' (pol.: *'stos chróstu kamieni, drzewa na starych zgliszczach'*).

[3] Cf. Akademija znanosti in umetnosti, *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, II (I-Na), Ljubljana, izd. AZU, 1975, s.v. *namèt,* p. 948.

[4] Cf. Československá akademie věd, *Slovník spisovného jazyka českého,* II (N-Q), Praga, Ed. ČSAV, 1960, s.v. *námět*, p. 62.

[5] Cf. Slovenská akadémia vied, *Slovník slovenského jazyka*, II (l-o), Bratislava, 1960, s.v. *návej*, p. 302.

BDD-A24225 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:50 UTC)

a cărui rădăcină se regăseşte în secvenţa fonetică terminală *-met* a apelativului românesc în discuţie, avea, la rândul său, pe lângă cele două sensuri principale ’a mătura’ şi ’a arunca, a azvârli’ şi pe cel secundar de ’a fulgui, a viscoli, a cădea intens zăpadă’ – sens dezvoltat probabil pe cale metaforică de la primul: ’a mătura (despre vânt)’. Această trăsătură semantică este evidenţiată de lingvistul ceh Václav Machek, în dicţionarul etimologic al limbii cehe, pe baza exemplelor *sníh se mete* (refl.) ’ninge abundent’, *mete sněhem* ’fulguieşte, viscoleşte’[1], precum şi de František Kopečný, care într-o lucrare consacrată fondului lexical comun tuturor limbilor slave actuale[2] apelează, pe lângă exemplele din cehă şi slovacă (*sníh se mete*, slc. *sneh mete*), şi la sintagma predicativă *sneg mete* din sârbă şi croată. În trecutul limbii cehe, de la *mesti*, *metu* s-a creat derivatul verbal ipf. *meteliti se* ’a fulgui, a viscoli’, de la care prin sufixare a apărut *metelice* (s.f.) ’viscol, furtună de zăpadă’. Cu acelaşi sens substantivul figurează şi în rusă (*метéль, метелица*), dar dicţionarele explicative ale limbii ruse nu consemnează şi existenţa verbului – bază al acestuia.

Omăt

După opinia noastră, nici acest apelativ[3] nu poate fi considerat ca aparţinând fondului lexical autohton (traco-dac) al limbii române din motive asemănătoare cu cele expuse în legătură cu *nămet(e):* rădăcina adjectivală **om-*, investită de autorul lexiconului cu semnificaţiile ’alb’ (’white’) ’strălucitor’ (’bright’), nu deţine însuşirea de semn lingvistic autonom, în consecinţă ea însăşi neputând servi ca bază de derivare a substantivului dr. *omăt*. De asemenea, lipsesc referirile privitoare la statutul morfematic al secvenţei fonetice finale *-ăt* (segmentarea *om-ăt* aparţine în exclusivitate autorului lexiconului), precum şi la raportul în care această secvenţă fonetică se află cu morfemul premergător *om-*.

Considerăm că şi în acest caz este pe deplin valabilă explicaţia propusă de G. Mihăilă în lucrarea sa, menţionată mai înainte, potrivit căreia dr. *omăt* reprezintă un derivat regresiv creat în interiorul limbii române de la verbul *a omăta* ’a troieni’, împrumutat din bg. *омета, омитам*, caracterizat prin sensurile ’a mătura (despre vânt)’, ’a îngrămădi măturând ceva (zăpada, de pildă’) < sl. com. pf. **omesti, *ometo*. Potrivit părerii lui G. Mihăilă postverbalele sb., cr. *òmet*, ucr. *омет* şi rus. *омёт* create de la **omesti* au alte sensuri şi nu pot fi luate în considerare la stabilirea etimologiei

[1] Etymologický slovník jazyka českého, Praga, Ed. Academia, 1962, s.v. *mesti,* p. 361.
[2] Základní všeslovanská slovní zásoba, Praga, Ed. Academia, 1981, s.v. *mésti*, p. 201.
[3] Cf. Paliga, *op. cit.*, s.v. *omăt*, p. 146.

BDD-A24225 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:50 UTC)

apelativului românesc[1]. În dicţionarul său etimologic, P. Skok vede o legătură a postvb. sb., cr. *omet* cu dr. *omăt* 'zăpadă' ('snijeg'), dar nu intră în amănunte[2].

Reprezentând un derivat perfectiv de la sl. com. **mesti,* amintit mai înainte, vb. **omesti, ometo* avea fără îndoială nu numai înţelesul de 'a mătura, adunând la un loc', ci şi pe cel de 'a ninge de jur împrejur, a cădea zăpada în jur', conferit de semnificaţia prefixului perfectivizator *o-*.

Simeria

Potrivit lui S. Paliga, toponimul *Siméria* ar fi, de asemenea, de origine autohtonă (traco-dacică), invocându-se ca argument faptul de a conţine fonetismul *sim-*, ocurent în seria de toponime *Someş, Şimand, Şimian, Şimleu*[3].

Neputându-ne pronunţa asupra chestiunii dacă simpla încadrare a unei unităţi toponomastice într-o clasă constituită din alte unităţi toponomastice mai mult sau mai puţin asemănătoare fonetic reprezintă sau nu o dovadă peremptorie a apartenenţei acelei unităţi la substratul lexical traco-dacic, ne limităm aici a menţiona faptul că, în cazul toponimului Simeria, explicarea provenienţei sale trebuie căutată în altă parte. După părerea noastră, pentru a nu isca nedumeriri, S. Paliga ar fi trebuit să precizeze neapărat că nu are în vedere numele actualului oraş Simeria, din judeţul Hunedoara, ci pe acela al comunei vecine *Simeria Veche*, aflată la aproximativ 2 km est, în apropierea malului drept al râului Strei („Streiul Mare"), nu departe de vărsarea acestuia în Mureş. Precizarea nu era superfluă, deoarece Simeria de astăzi a luat fiinţă abia în perioada 1866-1870, ca o colonie a lucrătorilor aduşi în zonă pentru construirea căii ferate Arad-Alba Iulia, cu ramificaţia Simeria-Petroşani, ca şi pentru edificarea altor obiective ale viitorului nod de cale ferată (depoul şi atelierul de reparat locomotive, atelierul de reparat vagoane de marfă, staţia de călători şi cea de triaj, locuinţe pentru mecanicii de locomotivă, pentru personalul de mişcare, revizie şi de întreţinere a căii de rulare etc.). Teritoriul lipsit de populaţie stabilă dinaintea întemeierii coloniei purta denumirea maghiară *Piski*, folosită glumeţ şi astăzi de locuitori, reprezentând o veche abreviere a adjectivului *püspöki* 'episcopal' (< *püspoki ága* 'domeniu episcopal' – sintagmă atestată în forma latină „terra Pyspuki" într-un document din anul 1276[4].

Numele comunei *Simeria Veche* – în perioada medievală un sat în care îşi avea reşedinţa o familie aparţinând micii nobilimi maghiare, locuit, fireşte şi de o populaţie

[1] *Împrumuturi vechi sud-slave*...., p. 104.
[2] Cf. *Etimologijski rječnik*, p. 412.
[3] Cf. Paliga, *op. cit.,* s.v. Simeria (p. 175), *Someş* (p. 177), *Şimand, Şimian, Şimleu* (p. 182).
[4] Cf. Radu Popa, *La începuturile evului mediu românesc. Ţara Haţegului*, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1988, p. 140.

BDD-A24225 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:50 UTC)

românească – provine de la numele maghiar al patroanei sacre a bisericii româno-catolice din sat: *Szent Mária* 'Sfânta Maria'. Procedeul de formare a unor asemenea nume topice n-a fost singular în regiune, o dovadă constituind toponimul *Sântimreu* (< magh. *Szent Imre*) al unei vechi aşezări rurale, dispărută, aflată odinioară în zona cursului inferior al râului Strei[1].

Résumé

L'auteur de ces notes considère inacceptable l'interprétation étymologique des noms *nămet(e)* 'congère, amas de neige entassé par le vent' et *omăt* 'neige' du dacoroumain, proposée par le slavisant Sorin Paliga dans un volume publié en 2006 (voir supra la note 1), selon lequel les deux mots appartiendraient au substrat lexical thraco-dace de notre langue. Au contraire, à notre avis reste toujours valable l'explication formulée par le slavisant Gheorghe Mihăilă dans son livre de lexicologie slavo-roumaine publié en 1960 (voir supra la note 2), selon laquelle le mot *nămet(e)* représente un emprunt lexical de facture populaire à la langue slave méridionale. En effet, il s'agit d'un dérivé régressif verbal bulgare *намет* 'congère', existant aussi sous la forme *námet* 'id.' dans les langues serbe et croate (<sl. *nameto*, à l'inf. *namesti*). En ce qui concerne le nom dialectal *omăt*, selon l'opinion de G. Mihăilă celui-ci représente un dérivé régressif verbal créé à l'intérieur de la langue roumaine du verbe-base *a omăta* 'neiger', emprunté lui aussi à la langue bulgare (*омета, омитам* 'id.').

A son tour, le toponyme *Simeria* (localité dans le département de Hunedoara, fondée entre les années 1866-1870) n'a aucun rapport avec le domaine lexical thraco-dace. Son origine se trouve dans le syntagme dénominatif hongrois *Szent Mária* 'Sainte Marie' qui désigne la sacre protectrice de l'église romano-catholique dans la localité voisine *Simeria Veche.*

[1] Cf. Popa, *op. cit.,* p. 143.

BDD-A24225 © 2009 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.75 (2026-10-30 01:00:50 UTC)